

Život s oblečením

NAZEMI

Život s oblečením

Autorka: Markéta Nešporová

Konzultace: Petr Mareš, Petra Frühbauerová, Stanislav Komínek

Sazba: Markéta Nešporová

Vydalo NaZemi v roce 2016

ISBN 978-80-88150-09-1

Kde se bere naše oblečení?

Nikdo z nás zřejmě nedokáže říct, kolik má doma ve skříni ukryto nejrůznějších kousků oblečení. Oděvy v České republice rozhodně nejsou nedostatkovým zbožím. Jsme zvyklí měnit je podle sezóny i aktuálních trendů. Kde se ale všechno to oblečení v obchodech bere?

Než se každý kousek oděvu dostal do naší skříně, prošel pravděpodobně desítkami rukou a možná si také pořádně pocestoval. Téměř polovina oděvů a doplňků dovezených ze zahraničí k nám docestovala z Číny, Bangladéše a Turecka¹. Přestože je výroba oděvů náročná na lidskou práci i energii, můžeme si nový kousek do našeho šatníku zpravidla pořídit dost levně. Jak je to možné? To vám prozradí následující stránky této publikace.

Obrázek 1: Práce ve sweatshopu.

Jak to bylo dřív?

V minulosti byla Česká republika poměrně významným producentem oděvů a textilu. Naše produktivita v této oblasti ale postupně klesala. Za posledních 25 let zaniklo v českém oděvnictví asi 100 000 pracovních míst. Poslední velkou ránou pro náš oděvní průmysl byl krach známé firmy OP Prostějov v roce 2010. Přibližně 30 000 osob, které v českém oděvním průmyslu nyní pracují, vyrábí oblečení zejména pro export do jiných evropských zemí². Výjimku tvoří některé české outdoorové a sportovní značky, jejichž výrobky ušité v České republice jsou určeny pro český trh.

Kde tedy produkce oděvů probíhá? Především v zemích s levnější pracovní silou, v Číně, Bangladéši, Indii, Vietnamu, Turecku a dalších státech³. České oděvní značky sem začaly přesouvat svou výrobu v devadesátých letech minulého století, ty zahraniční ale už od let šedesátých.

Prudce rostoucí oděvní průmysl v asijských a latinskoamerických zemích byl zpomalen v roce 1973 Ujednáním o mezinárodním obchodě s textilem (Multi-Fibre Agreement). Tím byly dány kvóty pro vývoz textilu na trhy Evropy a Spojených států amerických. Jestliže firmy dosáhly limitů pro vývoz do některých zemí, rozdělily svou výrobu do dalších států, v nichž kvóty ještě nebyly vyčerpány nebo nebyly vůbec stanoveny. Díky Ujednání tak došlo k rozšíření oděvního průmyslu do ekonomicky zaostalých regionů a k vytvoření množství pracovních míst pro jejich nekvalifikované či nízce kvalifikované obyvatele⁴. Ujednání bylo po vypršení čtyřleté platnosti ještě čtyřikrát prodlouženo. Jeho platnost tedy definitivně skončila až v roce 1995. Poté na něj navázala Dohoda o textilu a oděvech (Agreement of Textile

Víte, že...

Podle průzkumu organizace NaZemi z roku 2014 vyrábí asi 47 % českých outdoorových značek některé či všechny své výrobky v Asii. Průzkum zároveň ukázal, že označení „česká firma“, a dokonce ani „český výrobce“ nemusí znamenat, že zboží bylo skutečně vyrobeno v České republice. Některé sportovní značky se prezentují jako čeští výrobci i v případech, kdy většina jejich výrobků pochází z Asie.

and Clothing)⁵ zadávající kvóty pro dovoz výrobků z vlny, bavlny a umělých vláken do Evropy a Spojených států amerických. Cílem Dohody bylo ochránit trhy a pracovní místa zemí Evropy a USA a regulovat dovoz oděvů ze zahraničí. Její platnost vypršela v roce 2004, čímž se trh s oděvy a textilem prakticky liberalizoval⁶.

V roce 2014 bylo do České republiky nejvíc oděvů dovezeno z těchto států⁷:

1. Čína	6. Slovensko
2. Bangladéš	7. Indie
3. Německo	8. Pákistán
4. Turecko	9. Polsko
5. Itálie	10. Kambodža

Víte, že...

V devadesátých letech minulého století se začal ve větší míře objevovat zájem o pracovní podmínky v oděvním průmyslu a tlak na jejich zlepšení. Příčinou byly především skandály prestižních oděvních korporací Nike, GAP a Levi Strauss, které byly nařčeny z porušování lidských práv při výrobě.

Obrázek 2: Ruční čištění bavlny před zpracováním v indické přádelně.

Oděvní průmysl dnes

Oděvní průmysl by mohl sloužit jako učebnicová ukázka globalizace. Tvoří asi 7 % světového vývozu a zaměstnává zhruba 75 milionů osob, většinou v Asii. Lidé po celém světě utratí za oblečení, obuv a textil cca 2,6 trilionu amerických dolarů ročně⁸. Největší část těchto peněz ovšem putuje velkým značkám, které oděvnímu průmyslu kralují.

Cílem oděvních společností je dosáhnout maximálního zisku a minimalizovat náklady. Aby mohli výrobci dosáhnout co největšího obrátu prodeje, musejí své zboží prodávat co nejlevněji. Nejdůležitějším faktorem určujícím cenu zboží je přitom místo výroby a s tím související cena lidské práce. Oděvní značky proto nevyrábějí své oblečení v zemích západní Evropy nebo Spojených států amerických, ale nechávají si je zhotovit v zemích s co nejlevnější pracovní silou.

Zatímco většina oděvních značek má původ v USA, více než 60 % oděvů se vyrábí v zemích globálního Jihu. Mezi kontinenty vyhrává Asie, z níž pochází asi třetina všeho oblečení.

Mezi tyto země zpočátku patřila zejména Čína a Indie. S postupným zvyšováním pracovních standardů a mezd v těchto dvou státech se produkce přesouvala dál – do Bangladéše, Pákistánu či na Filipíny. Mezi největší producenty oděvů dnes stále patří Čína. Po ní následuje Bangladéš, Indie, Turecko a Vietnam¹⁰. Výroba v těchto státech probíhá v místních oděvních továrnách často v průmyslových zónách poblíž velkých měst, ale také v drobných dílnách nebo přímo domácnostech dělníků a dělnic. Tyto země však nemají podmínky pro pěstování surovin nutných pro výrobu oděvů. Materiál i komponenty jsou proto dováženy ze zahraničí a poté, co se pod rukama dělníků a dělnic přemění na módní kousky, míří opět do celého světa.

Existují i země, jejichž ekonomika je na produkci oděvů zcela závislá. Mezi ně patří například Kambodža nebo Bangladéš, kde oděvní průmysl tvoří více než 90 % exportu¹¹. Tyto státy se snaží výrobu oděvů na svém území podporovat různými ekonomickými pobídkami – nabízejí výhodné daňové podmínky, levné

energie, a především levnou pracovní sílu. To, co může být z pohledu mnohých mainstreamových ekonomů vnímáno jako komparativní výhoda, bohužel často vede k nedostatečné ochraně práv pracovníků a pracovník, nevhodným pracovním podmínkám v oděvních továrnách a nemožnosti uživit se vlastní prací. Tato snaha nabídnout oděvním značkám podmínky, které jsou schopny dodržet jen na úkor pracovních podmínek a práv pracujících, se obecně označuje jako „závod ke dnu“.

Aby oděvní společnosti přiměly spotřebitele a spotřebitelky nakupovat stále nové a nové oblečení, musejí nabídku v obchodech pravidelně obměňovat. Módní kolekce se mění každých několik týdnů, a kdo nechce zůstat pozadu, musí s touto frekvencí také obměňovat svůj šatník. Aby mohla být reakce módních korporací na aktuální trendy co nejpočetnější, je potřeba zhotovit nové zakázky co nejrychleji, často bez ohledu na kvalitu a dodržování práv pracujících. Příhodně se proto dnešní způsob produkce oděvů označuje jako „rychlá móda“.

Víte, že...

Ukázkovou zemí závislou na produkci oděvů je Bangladéš. Tato chudá¹² asijská země přitahuje oděvní značky svou levnou pracovní silou a několika zónami volného obchodu. Tyto zóny zřizované v blízkosti velkých měst lákají investory na četné daňové a administrativní úlevy, možnost bezcelního obchodního styku i stabilní zázemí¹³. V továrnách pracují převážně ženy či mladé dívky. Práce v továrnách je pro ně na jednu stranu možností emancipace a samostatného života, na straně druhé je však práce v oděvních továrnách velmi těžká a špatně placená. Mnohdy zaměstnankyním jejich mzda nestačí ani na vlastní živobytí. V továrnách navíc nezřídka dochází k sexuálnímu obtěžování zaměstnankyň. Oděvní průmysl Bangladéše má roční obrát asi 23 miliard amerických dolarů a tvoří více než 90 % exportu země¹⁴.

Obrázek 4: Výroba kabátů.

Jak oblečení vzniká

Výroba oděvů je složitý proces, který vyžaduje množství vody, energie i pracovníků a produkuje nespočet odpadních látek. Na začátku všeho je látka. Možností, z čeho ji vyrobit, existuje mnoho. Nejoblíbenějším přírodním materiálem je bavlna, případně z ní vyrobená viskóza. Přestože je bavlna přirozeným rostlinným produktem z bavlníku, její výroba se neobejde bez množství chemie a vody, jak je popsáno v samostatné kapitole níže. Nejoblíbenějším umělým materiálem je polyester. Toto syntetické vlákno vyráběné z ropy odsunulo bavlnu na druhé místo a stalo se nejpoužívanějším textilním materiálem. Bezkonkurenčně největším producentem polyesteru je Čína, odkud pocházejí asi dvě třetiny světové produkce tohoto materiálu¹⁵.

Textilní materiál se nejprve namáčí, pere a barví. I pro tento proces je potřeba množství vody i chemických látek. Odhaduje se, že například pro barvení oděvů jsou ročně spotřebovány asi dva biliony litrů vody¹⁶.

Dalším krokem je zhotovení látky. Ta vzniká z vláken tkaním, pletením nebo v případě netkaných textilií spojováním vrstev jednotlivých vláken. Části oděvu jsou poté stříhány podle stříhových šablon. Nastříhané díly se kompletují do balíků společně s dalšími komponenty, které jsou pro výrobu konkrétního oblečení potřeba.

Následuje sešívání jednotlivých dílů. Šičky pracují zpravidla jen na několika operacích, a jeden kus oblečení tak projde rukama mnoha z nich. Šičky musejí pracovat přesně a rychle, aby na sebe celý proces výroby plynule navazoval.

V další fázi je oblečení potištěno nebo jinak upraveno. I k tomu je potřeba množství chemikálií – barev či bělidel. Na závěr prochází každý kousek oděvu žehlením a nezbytnou kontrolou kvality.

Víte, že...

Obnošený vzhled džínů vzniká například technikou tzv. pískování. Během tohoto procesu se látka obrušuje proudem jemného křemičitého písku a dalších sloučenin. Tyto látky jsou však velice nebezpečné pro dělníky a dělnice, kteří s nimi přicházejí do styku. Dlouhodobé vdechování způsobuje nevyléčitelnou plicní nemoc silikózu, zvláště pokud pracující nemají možnost používat ochranné dýchací masky.

Obrázek 5: Práce ve fair trade dílně Aarong v Bangladéši.

Jak vypadá dodavatelský řetězec

Mnoho oděvních společností v současné době využívá tzv. outsourcing výroby. V praxi to znamená, že oděvní značka sama žádné továrny nevlastní. Na produkci oděvů, které chce prodávat, se dohodne s vedením továrny v některé ze zemí globálního Jihu, případně s agentem, jenž jí celý výrobní proces zprostředkuje. Továrny pak zpracovávají zakázky pro různé značky podle aktuální poptávky. Subdodavatelé přebírají veškerou zodpovědnost za včasné dokončení, kvalitu i zajištění pracovní síly. Oděvní značky se tak prostřednictvím outsourcingu snaží zbavit zodpovědnosti za pracovní podmínky ve svých dodavatelských továrnách. V jejich rukou zároveň zůstává pouze ziskovější část řetězce, tedy design a marketing.

Velké oděvní firmy přitom mají mezi všemi aktéry oděvního průmyslu v podstatě největší moc a svým přístupem do značné míry i ovlivňují podobu dodavatelských řetězců. V důsledku obrovské konkurence se textilní továrny v zemích globálního Jihu snaží získat jejich zakázky nízkou cenou a rychlým zpracováním. Snaha vyjít zadavateli vstříc tak často vede k potlačování práv pracujících a k podmínkám, které jsou popsány v následujících kapitolách.

„Jakákoli dobrovolná směna, jako je například obchodování, je vždy výhodná pro obě strany, ne vždy ale pro obě stejně.“

William Easterly, specialista na rozvojovou ekonomiku

Zodpovědnost oděvních značek za dodržování etických zásad i u jejich subdodavatelů by měla být samozřejmou součástí podnikání. K tomu je nutný užší vztah s těmito subdodavateli a dlouhodobější spolupráce s nimi. Oděvní firmy by měly jasně informovat zákazníky a zákaznice o tom, v jaké továrně byly jejich produkty vyrobeny, a zaručit se za to, že během celého procesu výroby nedošlo k porušování práv pracujících.

Jak to, že tak levně

Jak je možné, že naše tričko, kalhoty nebo bunda, které prošly desítkami lidských rukou na několika světadílech, stojí několik stovek korun? Oděvní společnosti vědí, že cena výrobku je pro jejich zákazníky a zákaznice naprosto klíčová, a dělají vše proto, aby ji snížily na minimum. Triků, jak na to, je hned několik: co nejvíce ušetřit na materiálu, vymyslet co nejjednodušší střih, vyrábět v obrovských nákladech a sehnat továrnu, která je schopna produkty vyrobit co nejlevněji.

Každý drobný detail našeho oblečení něco stojí. Cena za výrobu zipu dělá asi čtyři koruny, knoflík je za korunu padesát a každý nýtek za necelý padesátník. Výšivka na kapse přijde na tři koruny a kapsa na dvě, a to ani nemluvíme o cenách materiálu navíc. Právě ten je většinou největší finanční položkou. Například cena látky na jedny džíny se pohybuje kolem 100 Kč. Látka se musí několikrát namáčet a prát, což může cenu materiálu na jedny džíny vymrštít až na 150 Kč¹⁷.

Cena lidské práce bohužel příliš vysoká není. Tak například v Bangladéši činí minimální měsíční mzda pracovníků v oděvním průmyslu 5300 taka – asi 1600 Kč¹⁹. Spočítat, kolik stojí

Víte, že...

The Guardian se pokoušel zjistit, jak může supermarket Lidl prodávat džínové kalhoty za cenu 199 Kč.

Kalhoty s „džínovým vzhledem“ byly ve skutečnosti legíny z látky „s vysokým obsahem bavlny“ (77 %), elastickým pasem s jediným knoflíkem, čtyřmi kapsami a jednoduše sešité bez použití nýtků nebo výšivek.

I přesto zřejmě firma Lidl na tomto výrobku nevydělala, ale využila jej jako strategický produkt, který měl do supermarketů přilákat zákazníky¹⁸.

práce na jediném kusu oblečení není vůbec jednoduché. Průzkumy v indických textilních továrnách došly k závěru, že jedna pracovnice je denně schopna vyrobit asi 20 kusů džínů, jiný výzkum v Tunisku přišel s číslem 33 kusů džínů na pracovníci a den. Výsledné cifry záleží především na designu a složitosti kalhot. Cena práce na jednom kusu džínů se tedy pohybuje mezi jednou a třemi korunami. Továrna v Bangladéši pak za hotový výrobek dostane asi 6 Kč²⁰.

Oblečení se následně musí převézt do Evropy, zaplatit poplatek za skladování, využití přístavu, clo a daň. Největší část ceny ovšem tvoří náklady za prodej, marketing a zisky oděvních firem.

Co tvoří cenu našeho oblečení²¹:

21,5 % materiál

1 % mzdy zaměstnanců

60 % náklady a zisk prodejců

17,5 % "black box" zahrnující

7–14 % náklady na dopravu a cla

3–5 % náklady a zisk továrny

1–5 % náklady a zisk zprostředkovatelů

Obrázek 7: Snímek zaměstnanců a zaměstnankyň oděvní továrny při práci.

Jak se pracuje v oděvních továrnách

V chudých zemích s vysokým počtem obyvatel představuje práce v oděvních továrnách jednu z mála pracovních příležitostí pro ženy bez kvalifikace. Ty také tvoří naprostou většinu zaměstnaných v oděvních továrnách. Jejich mzda bývá často hlavním peněžním příjmem rodiny, a proto jsou zaměstnankyně ochotny udělat vše, aby o svou práci nepřišly. Zaměstnanci a zaměstnankyně navíc většinou neznají svá práva a možnosti, jak se bránit. Ze strany majitelů oděvních továren jsou tak často manipulováni a nuceni pracovat v podmínkách, které jsou v kontextu mezinárodních úmluv a standardů nepřijatelné. Problematické bývají zejména následující oblasti:

Nízké mzdy

Desítky mužů a žen jsou v pořadnících na každé pracovní místo, které by se mohlo v oděvní továrně uvolnit. Od práce v oděvním průmyslu si slibují především výdělek, jenž by zlepšil životní úroveň jejich rodin. Často tomu tak ale bohužel není. I přes dlouhodobou práci v oděvní továrně se mnoho lidí v zemích globálního Jihu není schopno vymanit z chudoby. Vinu na tom mají zejména extrémně nízké mzdy, jež jsou často pod úrovní mzdy důstojné.

Minimální mzda, kterou jsou oděvní továrny svým zaměstnancům a zaměstnankyním povinny vyplácet, je v jednotlivých státech stanovena zákonem. Problém je ovšem v tom, že tato minimální mzda je často příliš nízká na pokrytí základních životních potřeb. Důstojná mzda by měla pokrývat náklady

Víte, že...

Neexistuje jednotná metodika pro výpočet důstojné mzdy. Podle organizace Asia Floor Wage Alliance, která usiluje o vyplácení důstojných mezd v asijských zemích, má taková mzda pokrývat životní náklady pro „dvě spotřební jednotky“, tedy dvě dospělé osoby, nebo pro jednoho dospělého a dvě děti. Každý dospělý člověk by měl přitom denně přjmout alespoň 3000 kalorií. Výše důstojné mzdy v jednotlivých zemích tak byla v roce 2013 následující:

<i>Bangladěš: 293 USD (minimální mzda je 56 USD)</i>
<i>Indie: 220 USD (minimální mzda je 58 USD)</i>
<i>Čína: 425 USD (minimální mzda je 198 USD)²²</i>

na stravu, bydlení, zdravotní péči, vzdělání, oblečení, dopravu a drobné úspory pro případ nečekaných událostí. K tomu ale minimální mzda zpravidla nestačí.

Největší rozdíly mezi mzdou minimální a důstojnou jsou na Srí Lance a v Bangladéši, kde je minimální mzda asi pětinou částky důstojné mzdy. V Indii a Kambodži tvoří minimální mzda čtvrtinu mzdy důstojné. Podobná situace panuje také v řadě východoevropských zemí²³. Například na Ukrajině a v Moldávii jsou minimální mzdy dokonce ještě nižší, než je státem uznané existenční minimum²⁴.

„Místnost, ve které žijeme, je malinká a neútulná. Máme jen jednu matraci na spaní, moskytiéru a plynový vaříč, a to tu žijeme čtyři. Já si vydělám 80 amerických dolarů a polovinu z toho zaplatím za nájem a energie. Je to hodně, ale jsme rádi, že máme aspoň toto.“

Salong, Kambodža²⁵

Jednotlivé státy mají strach, že by po zvýšení minimálních mezd investoři jejich zemi opustili. K podpoře vyplácení důstojné mzdy ve svých dodavatelských továrnách se nemají ani oděvní společnosti. Přestože je výše mezd často skloňovaným tématem, v naprosté většině oděvních továren je stále vyplácena jen státem garantovaná minimální mzda. O navýšení minimální mzdy žádají také samotní zaměstnanci. Například v Kambodži a Bangladéši probíhaly v posledních letech masivní protesty požadující navýšení minimálních mezd. Po více než dvou letech opakovaných demonstrací se v roce 2015 podařilo kambodžským dělníkům a dělnicím s podporou

Víte, že...

Právo na důstojnou mzdu je zakotveno také ve Všeobecné deklaraci lidských práv, Mezinárodním paktu o hospodářských, kulturních a sociálních právech, Evropské sociální chartě a dalších mezinárodních úmluvách. Všeobecná deklarace lidských práv v článku 23 odst. 3 například uvádí: „Každý pracující má právo na spravedlivou a uspokojivou odměnu, která by zajišťovala jemu samému a jeho rodině živobytí odpovídající lidské důstojnosti.“

mezinárodních i nevládních organizací zvýšení minimálních mezd vyjednat. Mzdy byly navýšeny ze 128 na 140 amerických dolarů měsíčně. Důstojná mzda v zemi byla stanovena na 322 amerických dolarů, přičemž pracující požadovali zvýšení minimální mzdy alespoň na 177 amerických dolarů²⁶.

Nebezpečné pracovní podmínky

V situacích, kdy dělníci a dělnice pracují v nebezpečném prostředí nebo jim hrozí při práci různá zranění, by jim měli zaměstnavatelé zajistit dostatečnou ochranu, bezpečnostní školení a pracovní pomůcky. V dodavatelských oděvních továrnách se to ale bohužel často neděje. Lidé pracují s ostrými jehlami a nůžkami bez ochranných pomůcek a ve spěchu. Chráněni nebývají ani pracovníci a pracovnice manipulující s chemikáliemi. Důsledkem toho jsou časté pracovní úrazy, nemoci, chronická onemocnění i předčasná úmrtí.

Někdy představuje nebezpečí už samotná budova továrny, která může být vybudována bez potřebných stavebních povolení. Stroje využívané při výrobě oděvů přitom vytvářejí vibrace, jimž by měla být uzpůsobena statika budov.

Obrázek 8: Kolaps budovy Savar v Dháce.

V továrnách také často chybí protipožární zajištění a nouzové východy, a jakákoli nehoda v přelidněné továrně tak může mít fatální následky. Zatím největší katastrofou bylo zřícení komplexu oděvních továren Rana Plaza v roce 2013. Přestože se ve stěně budovy objevily trhliny, zaměstnanci a zaměstnankyně byli nuceni přijít do práce. Po dvou dnech provozu se továrna zborčila a ve svých troskách pohřbila více než 1100 osob. Při vyšetřování katastrofy vyšlo najevo, že nejvyšší tři patra byla postavena nelegálně, bez stavebních povolení.

**„Bangladéš i Pákistán jsou země s množstvím výškových továren. Ty ale mohly být postaveny jen kvůli korupci. Bezpečnostní riziko je tedy vysoké.“
bezpečnostní inspektor
firmy Primark**

Víte, že...

Pád továrny Rana Plaza podnítl vznik dvou sdružení usilujících o zlepšení bezpečnosti ve více než tisícovce bangladéšských továren. Většina evropských oděvních značek podepsala dohodu Accord on Fire and Building Safety in Bangladesh. Jedná se o první závaznou smlouvu mezi oděvními společnostmi a odbory. Svými podpisy se oděvní společnosti mimo jiné zavázaly finančně podporovat nezávislé inspekce kontrolující bezpečnost oděvních továren a výbory pracující v jednotlivých továrnách na zlepšení bezpečnostních podmínek²⁷. Řada amerických značek se zavázala k členství v organizaci Alliance for Bangladesh Worker Safety²⁸. Inspektoři pracující v rámci těchto sdružení prověřují přibližně 1600 oděvních továren v zemi a spolupracují při tvorbě akčních plánů na zlepšení v oblastech elektroniky či požární ochrany.

Obrázek 9: Protesty na Filipínách.

Chybějící smlouvy a zabezpečení

Během roku se počty potřebných zaměstnanců a zaměstnankyň neustále proměňují, a oděvní továrny se proto nechtějí zavazovat k dlouhodobé spolupráci s nimi. Pracovní smlouvy bývají uzavírány jen na dobu určitou. Dělníci a dělnice tak mají zajištěno zaměstnání vždy jen na krátký časový úsek potřebný pro dokončení konkrétní zakázky. Nezřídka dokonce pracují bez jakékoli pracovní smlouvy nebo se uzavřená smlouva nedodrží. Lidé bez pracovní smlouvy žijí v neustálém strachu ze ztráty zaměstnání, která by měla pro jejich rodiny závažné ekonomické dopady. V zemích, v nichž funguje systém sociálního zabezpečení, zároveň pracující bez smlouvy ztrácí možnost z tohoto systému profitovat. V mnoha státech globálního Jihu ovšem žádné sociální zabezpečení nefunguje, a každý je tak odkázán pouze na to, co si vydělá vlastní prací.

Nucené přesčasy

Termíny pro dokončení zakázek stanovené oděvními firmami bývají často za hranicí možností dodavatelských továren. Pokud je potřeba určenou zakázku rychle dokončit, jsou dělníci a dělnice nuceni k přesčasům. Ty jim však bývají málokdy řádně proplaceny.

„Řekli nám, že dodávka musí být brzy hotová. Báli jsme se, že budeme násilně nuceni k práci nebo vyhození, a tak jsme pracovali, i když nám bylo špatně, byli jsme nevyspaní a nic jsme nejedli. Jsem úplně zničená.“

Sovann, Kambodža²⁹

Pracovní doba v továrnách tak může dosahovat i patnácti hodin denně sedm dní v týdnu. Zaměstnanci a zaměstnankyně nemají mezi jednotlivými směny dostatek času na odpočinek, ale kvůli strachu ze ztráty zaměstnání do práce i přesto docházejí. Ani v průběhu pracovní směny často nezbyvá čas odpočinout si, někdy je dokonce problém odskočit si na toaletu nebo se napít.

Obrázek 10: Mladý pracovník oděvní továrny na svém pracovním místě.

Dětská práce

Jestliže si rodiče nejsou schopni vydělat dostatek peněz vlastní prací, nezbývá jim nic jiného, než do práce poslat i děti. I když zákony práci dětí regulují nebo úplně zakazují³⁰, stále množství dětí v oděvních továrnách pracuje. Mnohdy sami mladiství falšují své osobní dokumenty, aby mohli získat zaměstnání a finančně podpořit svou rodinu. Děti pracují ve stejných podmínkách jako dospělí. Nejen že tak nemají čas na školní docházku a vzdělávání, ale je také ohrožováno jejich zdraví a tělesný i duševní vývoj.

Problematické je také zapojení dětí do domácí práce. Jestliže rodiče realizují zakázky oděvních firem doma, neexistuje možnost, jak zabránit, aby do práce byly zapojeny také jejich děti.

„Než jsem začal pracovat v továrně, žil jsem s rodiči na vesnici a chodil do školy. Po ukončení páté třídy už jsem ale nemohl ve studiu pokračovat, protože rodiče už si nemohli dovolit platit školné. Já a můj táta teď musíme živit celou rodinu. Navíc můj táta nemůže pracovat tolik jako já, protože je chronicky nemocný. Celá rodina je tak závislá na mém platu, který si v oděvní továrně vydělám.“

Nupur, 19 let, Bangladéš³¹

Obrázek 11: Protesty dělníků a dělnic v Bangladéši.

Potlačování odborů

Tlak odborových organizací je pro pracovníky a pracovnice oděvních továren jedinou možností, jak vyjednávat o zlepšení pracovních podmínek. Pokud v daném místě fungují odbory, dosahují při vyjednávání poměrně dobrých výsledků. Jednotlivé odborové organizace spolupracují, vyměňují si své zkušenosti a pořádají společné aktivity.

Právo na sdružování a kolektivní vyjednávání je obsaženo v klíčových úmluvách Mezinárodní organizace práce³², které jsou definovány Deklarací o základních principech a právech v práci z roku 1998.

I přesto bývají odborové organizace v mnoha továrnách potlačovány, nebo dokonce zakazovány. Pro zaměstnavatele představují odbory riziko, a proto jejich členy a vedení finančně postihují a vyhrožují jim propuštěním nebo násilím.

Víte, že...

Na začátku roku 2016 obletěla svět zpráva o zaměstnávání dětí syrských uprchlíků v oděvních továrnách v Turecku. Přestože byla práce dětí v Turecku prokazatelně zmonitorována, pouze dvě oděvní značky začaly podnikat kroky k jejímu odstranění ve svých dodavatelských továrnách. „Pouze několik málo firem podniká náležité kroky k tomu, aby ochránily své zranitelné pracovníky. Ostatní značky razí spíše přístup „co oči nevidí, srdce nebolí“. Pokud tyto značky podnikají audity či kontroly u svých dodavatelů, vždy je s dostatečným předstihem hlásí. Manažeři továren se tak mohou připravit a všechny nedostatky v oblasti pracovních podmínek zamaskovat,“ výzkumníci z organizace Business and Human Rights Resource Centre.

Odbory nebývají podporovány ani vládními představiteli. Při protestech za zvýšení minimální mzdy v Kambodži byli protestující odboráři potlačeni armádou a policií a 23 z nich bylo zatčeno. V zemích, kde je právo na sdružování v odborech zakotveno v zákoně, často vedení továrny zřídí fiktivní odbory. Do nich samo přihlásí své zaměstnance a zaměstnankyně a do čela dosadí vlastní vedení, aby omezilo schopnost kolektivního vyjednávání odborů.

„Je třeba připomenout, že v žádné z továren, které v budově Rana Plaza sídlily, nefungovala odborová organizace. Kdyby měli dělníci a dělnice větší rozhodovací pravomoc, mohli by vzdorovat nařízením managementu, který jim přikázal přijít do práce i přesto, že se ve zdech továrny objevily trhliny.“

Phil Robertson, Human Rights Watch

Atmosféra v továrnách

Aby zaměstnavatelé narušili soudržnost a solidaritu mezi zaměstnanci a zaměstnankyněmi, a tím snížili riziko jejich sdružování a stávek, usilují o vybudování přísné hierarchie mezi pracujícími a systému kontroly od těch, kteří práci zadávají. Zatímco většinu manuálních pracovníků v továrnách tvoří ženy, vyšší posty bývají obsazovány zpravidla muži. Z jejich strany nebývá výjimečné sexuální obtěžování pracovníků. Objevují se také případy, kdy se zaměstnavatelé snažili narušit solidaritu a soudržnost mezi pracujícími s využitím kastovních, náboženských, věkových, etnických či třídních rozdílů³³.

Obrázek 12: Neoficiální oděvní továrna.

Obrázek 13: Aralské jezero.

Jak oděvní průmysl ovlivňuje životní prostředí³⁴

Málokdo zřejmě při slově „environmentální katastrofa“ pomyslí na své oblíbené tričko nebo jiný kousek šatníku. Výroba oděvů je přitom druhým největším zdrojem znečištění na naší planetě, poráží jej pouze ropný průmysl.

Obrovskou zátěží pro životní prostředí je už samotné pěstování bavlny. Při něm je potřeba obrovské množství vody i nejrůznějších chemických látek na hnojení a ochranu rostlin proti škůdcům. Pěstování bavlny je považováno za vůbec nejchemizovanější odvětví zemědělství na světě. Výjimku tvoří organická bavlna, která je pěstována bez používání nebezpečných chemických látek. I ona ale potřebuje obrovské množství vody, a navíc dnes tvoří jen asi 1 % celosvětové produkce bavlny.

Využití umělých materiálů bohužel není k naší planetě ohleduplnější. Základem pro výrobu většiny z nich je ropa. Nejoblíbenější materiály polyester a nylon jsou biologicky neodbouratelné látky, při jejichž výrobě vzniká množství nebezpečného skleníkového plynu oxidu dusného.

**Bavlna zabírá asi 2,5 %
obdělávané půdy na naší
planetě. Spotřebuje přitom
asi 10 % chemikálií
používaných v zemědělství
a 25 % všech insekticidů.**

Další dávku chemie dostane textilie během barvení. Textilní barviva využívaná v zemích globálního Jihu obsahují například nonylfenol – toxickou látku, jejíž použití je v Evropské unii zakázané. Barviva jsou pak, často bez jakékoli úpravy, vypouštěna do řek a moří. Nebezpečné látky se následně kumulují ve vodních organismech a ovlivňují jejich reprodukci a hormonální rovnováhu. Nonylfenol a další nebezpečné látky se samozřejmě z textilie po její výrobě neztratí. Zůstávají i v hotovém oblečení a vymizí až po několika vypráních. Je tedy dobré každý nový přírůstek do šatníku před prvním nošením pořádně vyprat.

I při barvení je ovšem potřeba obrovské množství vody. Odhaduje se, že ročně je jí za tímto účelem využito asi dva biliony litrů. Řešením by mohlo být například využívání suchých barev, na jejichž vývoji se stále pracuje. Tyto barvy jsou ale dražší, a proto mnohem méně oblíbené. Účinkují navíc jen na některé druhy textilií.

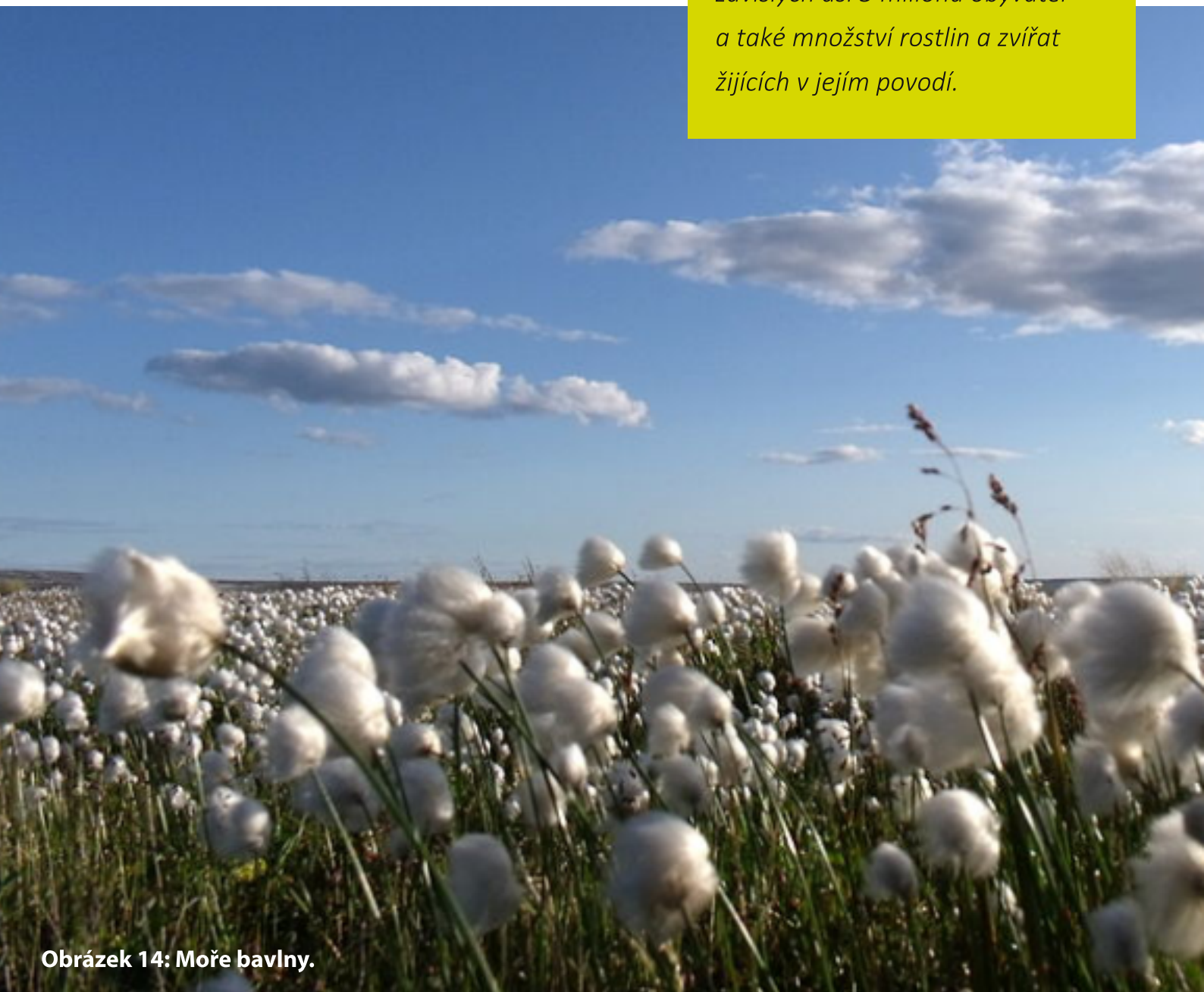
Víte, že...

"Možné dopady pěstování bavlny ukazuje například příběh Aralského jezera. Řeky Amu Darya a Syr Darya, které ho zásobovaly vodou, byly v padesátých letech minulého století odkloněny, aby zavlažovaly bavlníková pole v Uzbekistánu a Turkmenistánu. Aralské jezero postupně vysychalo, stávalo se přesoleným a nacucaným chemikáliemi všeho druhu. Znečištěná voda z jezera se dostala do ovzduší i půdy, a způsobila tak nemalé zdravotní potíže obyvatelům rozsáhlých rybářských komunit, které do té doby jezero obývaly. Zmizení největší vodní plochy v okolí mělo vliv také na tamní klima – zimy se staly chladnější a léta suchá a horká."
EcoWatch³⁵

Je také docela možné, že jednotlivé kousky našeho oblečení se během cesty za námi pořádně projely. Materiál i drobné komponenty putují z různých míst planety do oděvních továren, zde jsou zkompletovány a opět vyrážejí do celého světa. Jediná nákladní loď přitom za rok vyprodukuje asi tolik škodlivin jako 50 milionů aut.

Víte, že...

Smutným příkladem znečištění vodních toků barvivy je indonéská řeka Citarum. Ta je považována za vůbec nejšpinavější řeku na planetě. Oděvní továrny tvoří asi 70 % průmyslu v jejím povodí. Vinou vypouštění znečištěné vody je řeka vysoce alkalická a obsahuje vysoké množství nonylfenolu. Už jen při styku s vodou z této řeky mohou mít lidé kožní problémy. Na řece Citarum je přitom přímo závislých asi 5 milionů obyvatel a také množství rostlin a zvířat žijících v jejím povodí.

Obrázek 14: Moře bavlny.

Obrázek 15: Továrna Drahavi.

Kdo má zodpovědnost

Oděvní průmysl je složitý a komplexní proces, do kterého je zapojeno množství aktérů – oděvní továrny, oděvní společnosti, zákazníci a zákaznice, řady překupníků, vlády i neziskové organizace. Každý z těchto aktérů má své potřeby, přání a motivy, které jsou nezhodná ve vzájemném konfliktu. Nejde jednoznačně říci, kdo je zodpovědný za problémy, jež jsou s produkcí oděvů spojeny. Stejně tak nejde změnou chování pouze jediného článku celého řetězce situaci v oděvním průmyslu zcela změnit. Co by tedy mohli jednotliví hráči na poli oděvního průmyslu udělat pro zlepšení?

Vlády

Zásadní roli při ochraně práv pracovníků a pracovníc hrají v západním světě vlády jednotlivých států. Regulují výši minimální mzdy, pracovní podmínky či zaměstnanecké smlouvy. V zemích globálního Jihu je ovšem situace jiná. Vlády v těchto zemích často podléhají tlaku velkých firem a bojí se ztráty pracovních příležitostí v případě zprísnění podmínek. Oděvní průmysl představuje pro tyto země obrovské ekonomické investice. Vlády se proto snaží vycházet investorům vstříc a nastavovat pro ně výhodné podnikatelské prostředí – bezcelní zóny, nízké minimální mzdy a volná pravidla pro zaměstnávání.

Aby se situace v oděvním průmyslu zlepšila, měly by vlády producentů zemí zabezpečit ochranu základních lidských práv svých občanů, přijmout minimální mzdu na úrovni mzdy důstojné a zároveň spolupracovat s mezinárodními a nevládními organizacemi i ostatními vládami.

Zlepšení je možné dosáhnout také prostřednictvím legislativních změn v západních zemích. Ty mohou například uzákonit zodpovědnost firem za dodržování lidských práv v celém výrobním řetězci a tlačit je tak, aby více hlídaly pracovní podmínky u svých dodavatelů. Příkladem toho je například Modern Slavery Act, který vstoupil v platnost v roce 2015 ve Velké Británii. Tento zákon mimo jiné ukládá firmám povinnost řešit porušování lidských práv a obchod s lidmi v rámci celého jejich dodavatelského řetězce³⁶.

Regulace pracovních podmínek probíhá také na mezinárodní úrovni. Mezi klíčové aktéry patří Organizace spojených národů a její specializovaná organizace Mezinárodní organizace práce, jež iniciují vznik četných úmluv a deklarací týkajících se tematiky pracovních podmínek.

Mezi důležité dokumenty upravující zodpovědnost mezinárodních firem a vlád za dodržování lidských práv v byznysu patří dokument Obecné zásady OSN pro oblast byznysu a lidských práv (Guiding Principles on Business and Human Rights) z roku 2011. Tento dokument definuje sdílenou odpovědnost mezi státem a firmami. Oba tyto aktéři mají dbát na dodržování lidských práv dělníků a dělnic včetně práva na důstojnou mzdu. Státy mají podle Obecných zásad OSN povinnost chránit lidská práva prostřednictvím vhodné legislativy a firmy jsou povinny tuto legislativu dodržovat.

Obrázek 16: Bangladéšské dělnice.

Oděvní firmy

Lidská práva jsou platná, i když je některý ze států svými zákony nechrání. V případě, že stát při ochraně práv svých obyvatel selhává, měla by tato zodpovědnost přejít na podnikatelský sektor. Firmy by proto měly zajistit vyplácení důstojné mzdy ve svých dodavatelských továrnách i v případě, že jim to neukládá zákonná povinnost. Tuto zodpovědnost firem určuje výše popsany dokument Obecné zásady OSN pro oblast byznysu a lidských práv.

Uvedený dokument zároveň určuje, že každá firma je odpovědná za dodržování lidských práv v rámci celého svého dodavatelského řetězce. Nezáleží na tom, jestli se jedná o její vlastní zaměstnance, či zaměstnance dodavatelů. Firma se tak nemůže zbavit odpovědnosti tím, že si část výrobního procesu nechá zajistit subdodavateli.

„Odpovědnost respektovat lidská práva vyžaduje, aby firmy:

- při svých aktivitách nezpůsobily nepříznivé dopady na lidská práva nebo k nim nepřispěly a zároveň aby na takové dopady poukázaly, pokud nastanou;

- usilovaly o prevenci či případné zmírnění nepříznivých dopadů na lidská práva, která jsou přímo spojena s jejich aktivitami, produkty nebo službami skrze jejich obchodní vztahy, a to i přesto, že k těmto negativním dopadům nepřispěly.“

Obecné zásady OSN, článek 13

Mnohé oděvní firmy pod tlakem svých spotřebitelů a spotřebitelek už pracovní podmínky ve svých dodavatelských řetězcích zcela nepřehlížejí. Oděvní značky přijímají etické kodexy, veřejně prezentují své aktivity zaměřené na zlepšení pracovních podmínek dělníků a dělnic a u svých dodavatelů provádějí audity. Často se však jedná jen o snahu zlepšit svou prezentaci před veřejností. Mnohá z opatření, jež oděvní značky prezentují, nejsou do praxe vůbec zavedena nebo jsou natolik vágní, že nejde jejich dodržování nijak sledovat³⁷. Audity bývají předem ohlášeny a provozovatelé továren se tak na ně mohou připravit – zajistit ochranné pomůcky, vybrat pracující, kteří budou s auditory hovořit, zajistit pracovní smlouvy pro všechny přítomné atp³⁸.

Pokud chtějí oděvní společnosti dosáhnout skutečného zlepšení podmínek ve svém dodavatelském řetězci, musejí prosazovat vyplácení důstojné mzdy ve všech fázích výroby, respektovat právo na sdružování, zahájit s odbory dialog vedoucí ke konkrétním změnám, změnit nákupní praktiky směrem k vyšší transparentnosti a tyto své kroky dělat systematicky podle jasně stanoveného plánu.

Jaké kroky mohou oděvní značky podniknout?

Vícestranné iniciativy

Cestou, jak mohou oděvní značky směřovat k dodržování lidských práv ve svých dodavatelských továrnách, je členství ve vícestranných iniciativách. Cílem těchto iniciativ je podpořit firmy ve zlepšování podmínek výroby a v zajišťování udržitelnosti jejich dodavatelského řetězce. Značky pravidelně procházejí systémem nezávislé kontroly a na základě jasně definovaných plánů postupně zvyšují standardy v oblasti pracovních podmínek ve výrobě.

Nejznámější a obecně uznávanou vícestrannou iniciativou pro oblast oděvnictví je v Evropě organizace Fair Wear Foundation. Tato nezisková iniciativa je založena na spolupráci oděvních společností, neziskových organizací, oděvních továren a odborů. Oděvní firmy, které se stanou členem iniciativy, jsou vedeny ke splnění osmi standardů zodpovědnosti za celý dodavatelský řetězec. Oděvní značky, jež jsou členy Fair Wear Foundation, jsou uvedeny na webu [Fairwear.org](https://www.fairwear.org).

Víte, že...

Značky, které jsou členy Fair Wear Foundation, usilují o dodržování těchto základních principů³⁹:

- 1. Zákaz nucené práce*
- 2. Zákaz diskriminace*
- 3. Zákaz vykořisťování a dětské práce*
- 4. Svoboda sdružování a kolektivního vyjednávání*
- 5. Vyplácení spravedlivé mzdy*
- 6. Regulace přesčasů*
- 7. Bezpečné a zdravé neškodlivé pracovní podmínky*
- 8. Práce na základě pracovní smlouvy*

Obrázek 17: Fair trade dílna tonlé, Kambodža.

Fair trade

Známým systémem značení jednotlivých výrobků je fair trade. I když oděvy nepatří k hlavním produktům, s nimiž se v rámci fair trade obchoduje, vydobily si již v zahraničí mezi fairtradovými výrobky své místo. Fair trade usiluje o rovnost všech aktérů v rámci mezinárodního obchodu. Obchodování v rámci tohoto systému je založeno na dialogu, transparentnosti a respektu a usiluje o podporu znevýhodněných producentů v zemích globálního Jihu. Fairtradová družstva často zaměstnávají producenty, kteří by jinak neměli šanci proniknout na mezinárodní trh, a tím jim dávají šanci vydělat si vlastní práci důstojnou mzdu. Koncept fair trade myslí také na vzdělávání a rozvoj pracujících a zaručuje dlouhodobé obchodní partnerství mezi producenty a oděvními společnostmi.

Certifikaci značek i výrobků se v rámci systému fair trade věnuje hned několik organizací. Fairtrade International (FTI), která se zaměřuje zejména na certifikaci surovin, vytvořil standardy pro bavlnu a bavlněné oblečení. Během série nezávislých auditů se prověřuje, zda je bavlna vykupována za přiměřenou cenu pokrývající náklady její produkce i zisk pro farmáře, zda je pěstována s ohledem na životní prostředí a jestli jsou dodržována lidská práva producentů⁴⁰.

Certifikovanými producenty bavlny jsou především družstva či asociace drobných farmářů. V nedávně době FTI uveřejnil také standardy pro certifikaci výrobního procesu, garantující důstojné pracovní podmínky, vyplácení důstojné mzdy i šetrnost k životnímu prostředí v rámci celého procesu výroby⁴².

Certifikaci výrobního procesu se věnuje také World Fair Trade Organization (WFTO). Kontrola dodržování pravidel v rámci WFTO probíhá formou tzv. členského systému (guarantee system), který má pět částí. Každý zájemce o členství je nejprve prověřován nezávislými experty, poté samostatně usiluje o zlepšení podmínek výroby a zároveň je monitorován dalšími členy organizace. Po úspěšném absolvování závěrečného monitoringu (Fair Trade Accountability Watch) může společnost používat značku WFTO na svých produktech⁴³.

Víte, že...

Součástí ceny fairtradových výrobků je také tzv. fairtradový příplatek – částka, jež je pod dohledem členů a členek družstev či zaměstnanců a zaměstnankyň společností, kteří o jejím využití sami rozhodují. Tato částka může být využita pro rozvoj podniku nebo investována do komunitního rozvoje. Například v Libérii pracující tamní fairtradové organizace odhlasovali, že jejich prémie bude využita k podpoře školy. V některých indických družstvech jsou tyto peníze pro změnu využívány k zařízení počítačového centra nebo k financování zemědělských projektů⁴¹.

Obrázek 18: Fair Trade dílna Aarong, Bangladéš.

Obrázek 19: Fair Trade dílna Thanapara Swallows, Bangladés.

Víte, že...

Příkladem fungování oděvní dílny, která je členem World Fair Trade Organization, může být bangladéšská organizace Thanapara Swallows Development Society. Tato dílna vznikla v 70. letech minulého století jako malý projekt švédské neziskové organizace Swallows.

V devadesátých letech přešla pod bangladéšské vedení a v současné době zaměstnává téměř 300 žen i mužů. Celý výrobní proces v Thanapara Swallows probíhá ručně – od počátečního barvení nití a tkaní látek až po vyšívání a balení hotových výrobků.

Zaměstnancům

a zaměstnankyním organizace je za jejich práci vyplácena férová mzda, a navíc mají možnost profitovat ze zaměstnaneckých fondů v případě nemoci, mateřství nebo po odchodu do důchodu.

Ze svých zisků organizace financuje vlastní školu a školku.

Vůbec první nositel označení Fair Trade z řad výrobců oblečení byla americká značka sportovních oděvů prAna. Za průkopníka etického způsobu odívání se však považuje spíše britská značka People Tree, která v lednu 2016 oslavila 25. narozeniny. Společnost, jež začínala jako skupinka dobrovolníků a dobrovolnic, je nyní prestižní značkou s téměř osmdesáti zaměstnanci a zaměstnankyněmi, jejíž výrobky si kupuje 40 000 lidí ročně. Díky její činnosti se dostává podpory asi 4000 řemeslníkům v šesti tzv. rozvojových zemích.

Oděvy s certifikací Fair Trade jsou v České republice zatím dostupné jen ve velmi omezené míře v několika e-shopech. V zahraničí už si ale na trhu vydobýly své místo a tvoří plnohodnotnou alternativu ke konvenčně vyrobeným oděvům.

Spotřebitelé

Málokterá oděvní značka se sama začne zabývat podmínkami výroby, pokud to po ní nezačnou vyžadovat její zákazníci a zákaznice. Oděvní značky existují právě díky jejich penězům. Kupující tak mají obrovskou moc ovlivnit svým nákupem, kam a komu jejich peníze poputují.

Během nákupu oblečení bychom proto měli vyhledávat takové módní kousky, jejichž výroba se nepříčí našim etickým zásadám. Průvodce nákupem udržitelného oblečení najdete na webových stránkách organizace NaZemi. Dostupnou variantou k nákupu u velkých oděvních značek může být například:

Nákup oblečení vyrobeného v České republice

Existuje množství oděvních tvůrců a tvůrkyň, kteří se v České republice věnují produkci nezávislé módy. Své kousky nabízejí na internetu (například na webu Fler.cz) nebo na trzích či v obchodech s nezávislou módou. Existují také české oděvní značky, které své produkty vyrábějí v oděvních továrnách v Česku. Dobře dostupné je zejména u nás vyrobené sportovní oblečení. Český původ oblečení si ale vždy dobře ověřte. I výrobky označené jako „české“ mohou pocházet z Asie.

Recyklace oblečení

Nákupy v second handech jsou možná tou nejjednodušší cestou, jak si bez výčitek svědomí rozšířit šatník. Kromě kamenných obchodů existují také například webové stránky Vinted.cz sloužící k výměně nebo prodeji nepotřebných oděvních kousků. Argumentem pro nákup oblečení z druhé ruky je také fakt, že už se nemusíte bát chemikálií, které nové oděvy obsahují.

Víte, že...

Jak moc se nám investice do oblečení vyplatila, spočítáme tak, že jeho cenu vydělíme počtem dní, kdy jsme jej nosili. Tomuto číslu se říká Cost per Wear (česky cena za jedno nošení). Často tak zjistíme, že oblečení, za které jsme si připlatili a pečlivě jej vybrali, využijeme mnohem více. Takové oblečení bývá z kvalitního materiálu, vydrží déle, a navíc si jeho koupi skutečně rozmyslíme.

Obrázek 20: Give them five.

Nákup od zodpovědných oděvních značek

Nejjednodušší je vybrat si takovou značku, která má důvěryhodný certifikát nebo se stala součástí nějaké vícestranné iniciativy. Seznam značek, které jsou členy Fair Wear Foundation, je dostupný na webu FairWear.org. V několika českých e-shopech seženete také oblečení s certifikací Fair Trade. Sledovat, které další značky se chovají zodpovědně vůči životnímu prostředí i svým pracovníkům a pracovnícím, je složité. Pomoci vám mohou nezávislé průzkumy, jež zveřejňuje například organizace NaZemi na svém webu nebo Facebooku. Předmětem monitoringu jsou však zpravidla jen větší značky. Nejhorší podmínky ovšem panují v továrnách vyrábějících pro méně známé odběratele⁴⁴.

Jestliže u vašeho oblíbeného prodejce oblečení nejste schopni dohledat etický kodex ani původ výrobků, nebojte se na ně zeptat e-mailem nebo třeba na Facebooku. Když oděvní značky uvidí, že se jejich zákazníci a zákaznice o původ svého oblečení zajímají, povede je to k větší odpovědnosti i ohleduplnosti k životnímu prostředí.

Víte, že...

O tom, že spotřebitelské kampaně mají skutečnou moc, svědčí například kampaň Benetton, Give them Five. Stovky lidí z celého světa zveřejňovaly své fotografie s otevřenou dlaní, čímž žádaly firmu Benetton, aby přispěla do kompenzačního fondu pro oběti pádu budovy Rana Plaza. Slogan kampaně vyzýval Benetton, aby do fondu přispěl pět milionů amerických dolarů. Benetton byl na začátku roku 2015, kdy kampaň probíhala, jedinou značkou, která v Rana Plaza vyráběla své oděvy, ale odmítla se na odškodňování obětí finančně podílet. Po tlaku spotřebitelů a spotřebitelek ale Benetton do kompenzačního fondu přispěl.

Před každým nákupem bychom měli nejdříve zvážit, zda nový kousek oblečení skutečně potřebujeme. Měli bychom mít na paměti, kolik vody, energie, chemie i lidské práce za každým novým kouskem oděvu stojí, a nakupovat s rozmyslem. Většinou se vyplatí investovat do kvalitního a pečlivě vybraného oblečení, které pak vydrží mnohem déle a které budeme nosit opravdu s láskou. Oblékání s rozvahou se jakožto opak „rychlé módy“ označuje jako „móda pomalá“.

Pokud chcete etické praktiky v oděvním průmyslu podpořit i jinak než jen svým nákupem, můžete se připojit k některé ze spotřebitelských kampaní. Mezi ty největší patří Clean Clothes Campaign, jejíž součástí je i organizace NaZemi, nebo kampaň Fashion Revolution. Na webových stránkách NaZemi a Clean Clothes Campaign najdete nejnovější informace z oblasti pracovních podmínek v oděvním průmyslu a na webu Fashionrevolution.org zase inspiraci pro etické oblékání i příběhy výrobců a producentů oblečení. Na všech zmíněných webových stránkách jsou k dispozici i informace o tom, jak můžete k podpoře důstojných pracovních podmínek v oděvním průmyslu sami přispět – formou účasti na akcích, podpisem petice či jiným způsobem podpory.

Obrázek 21: Fair Trade dílna Global Mamas, Ghana.

Obrázek 22: Fair trade dílna Mushmina, Maroko.

Závěr

Výroba oblečení je složitý proces vyžadující množství energie, vody, přírodních zdrojů i lidské práce. Každý kousek našeho šatníku tak prošel desítkami lidských rukou a možná i několikrát obcestoval naši planetu. Měli bychom proto své oblečení vybírat s rozvahou a brát na vědomí negativní dopady, které jsou s oděvním průmyslem spojené. Odolat záplavě levných triček a podobným lákavým nabídkám módních značek není vždy jednoduché. Po přečtení této publikace už ale víte, co se za super levnou cenou oblečení skrývá a jaká jsou její úskalí.

Poznámky:

- 1 Podle Českého statistického úřadu, rok 2014. Deficit zahraničního obchodu s oděvy už překročil hranici 15 mld. korun za rok. Dostupné z <https://www.czso.cz/documents/10180/26200945/241029-15.pdf/b0c3b3fd-0690-4360-b7f8-9132c27757df?version=1.0>.
- 2 Podle NaZemi. Shrnutí výzkumu provedeného v rámci mezinárodního srovnávacího výzkumu Stitched up platformy Clean Clothes Campaign. Dostupné z <http://www.nazemi.cz/sites/default/files/ccc-countryprofile-cz-cz.pdf>.
- 3 Podle NaZemi. Kde vyrábějí české oděvní firmy. Dostupné z http://www.nazemi.cz/sites/default/files/pruzkum_cesky_outdoor_2014_0.pdf.
- 4 Podle ILO. The end of the Multi-Fibre Arrangement and its implication for trade and employment. Dostupné z http://ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_elm/documents/publication/wcms_114030.pdf.
- 5 Některé zdroje, například ILO, považují Dohodu o textilu a oděvech za součást Ujednání o mezinárodním obchodě s textilem. Jiné zdroje, kupříkladu Allwood, Laursen, Malvido de Rodríguez, Bocken, o nich uvažují jako o dvou oddělených dohodách.
- 6 Podle World Trade Organization. Textiles Monitoring Body (TMB) The Agreement on Textiles and Clothing. Dostupné z https://www.wto.org/english/tratop_e/texti_e/texintro_e.htm#%28ATC%29.
https://www.wto.org/english/tratop_e/texti_e/texintro_e.htm#%28ATC%29.
- 7 Podle Českého statistického úřadu, rok 2014. Deficit zahraničního obchodu s oděvy už překročil hranici 15 mld. korun za rok. Dostupné z <https://www.czso.cz/documents/10180/26200945/241029-15.pdf/b0c3b3fd-0690-4360-b7f8-9132c27757df?version=1.0>.
- 8 Údaj za rok 2010 podle Clean Clothes Campaign. Facts on The Global Garment Industry. Dostupné z <https://www.cleanclothes.org/resources/publications/factsheets/general-factsheet-garment-industry-february-2015.pdf>.
- 9 Podle Ecowatch. Fast Fashion Is the Second Dirtiest Industry in the World. Dostupné z <http://ecowatch.com/2015/08/17/fast-fashion-second-dirtiest-industry/3>. Podle Clean
- 10 Clothes Campaign. Facts on The Global Garment Industry. Dostupné z <https://www.cleanclothes.org/resources/publications/factsheets/general-factsheet-garment-industry-february-2015.pdf>.
- 11 Podle Clean Clothes Campaign. Dostupné z <http://www.cleanclothes.org/livingwage/cambodia>.
- 12 Podle indexu lidského rozvoje, který zohledňuje hrubý domácí příjem, předpokládanou délku dožití a délku školní docházky, se Bangládeš v roce 2014 řadila na 142. místo z celkem 188 sledovaných území a států. Podle UNDP. Human Development Report 2015. Dostupné z http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/BGD.pdf.
- 13 Podle BEPZA. Dostupné z <http://www.epzbangladesh.org.bd>.
- 14 Podle The Observatory of Economic Complexity. Dostupné z <http://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/bgd>.
- 15 Podle IHS. Dostupné z <https://www.ihs.com/products/polyester-fibers-chemical-economics-handbook.html>.
- 16 Podle Ecowatch. Fast Fashion Is the Second Dirtiest Industry in the World. Dostupné z <http://ecowatch.com/2015/08/17/fast-fashion-second-dirtiest-industry/3>.
- 17 Podle The Guardian. How can Lidl sell jeans for 5.99. Dostupné z <https://www.theguardian.com/business/2016/mar/13/lidl-jeans-bangladesh-worker-pay-23p-an-hour>.
- 18 Podle The Guardian. How can Lidl sell jeans for 5.99. Dostupné z <https://www.theguardian.com/business/2016/mar/13/lidl-jeans-bangladesh-worker-pay-23p-an-hour>.
- 19 Podle Wage Indicator. Dostupné z <http://www.wageindicator.org/main/salary/minimum-wage/bangladesh>.
- 20 Podle The Guardian. How can Lidl sell jeans for 5.99. Dostupné z <https://www.theguardian.com/business/2016/mar/13/lidl-jeans-bangladesh-worker-pay-23p-an-hour>.
- 21 Podle NaZemi. Prosím, sedřete nás z kůže. Dostupné z http://www.nazemi.cz/sites/default/files/letak_prac_podminky_140x148.pdf.
- 22 Podle Asia Floor Wage Alliance. Living Wage versus Minimum Wage. Dostupné z <http://asia.floorwage.org/living-wage-versus-minimum-wage>.

- 23 Důstojná mzda v zemích východní Evropy je vypočítávána podle životních nákladů jejich obyvatel. Vychází se přitom z předpokladu, že každý pracující by měl být schopen za svou mzdu zaplatit jídlo, nájem, zdravotní péči, vzdělání, dopravu a oblečení pro sebe a svou rodinu a současně vytvářet malé úspory. Podle Clean Clothes Campaign. *Stitched Up!* Dostupné z <http://www.cleanclothes.org/resources/publications/stitched-up-1>.
- 24 Podle Clean Clothes Campaign. *Stitched Up!* Dostupné z <http://www.cleanclothes.org/livingwage/stitched-up>.
- 25 Asia Floor Wage Alliance. Překlad autorka.
- 26 Podle Clean Clothes Campaign. CCC Slams Meager Minimum Wage Hike in Cambodia. Dostupné z <http://www.cleanclothes.org/news/2015/10/01/ccc-slams-meager-minimum-wage-hike-in-cambodia>.
- 27 Podle Bangladesh Accord. Dostupné z <http://bangladeshaccord.org>.
- 28 Podle Alliance for Bangladesh Worker Safety. Dostupné z <http://www.bangladeshworkersafety.org>.
- 29 Asia Floor Wage Alliance. Překlad autorka.
- 30 Legální hranice pro nástup do zaměstnání je v mnoha případech stanovena na 14. nebo 15. rok věku dítěte. Tuto hranici stanoví také konvence Mezinárodní organizace práce č. 138 z roku 1973.
- 31 Asia Floor Wage Alliance. Překlad autorka.
- 32 Například Úmluva Mezinárodní organizace práce č. 87 o svobodě sdružování a ochraně práva odborově se organizovat a Úmluva Mezinárodní organizace práce č. 98 o provádění zásad práva organizovat se a kolektivně vyjednávat.
- 33 Podle Hale, A. Understanding the Subcontracting Chain: Full Report on Research on Garment Industry Subcontracting Chains in Nine Countries. Dostupné z <http://www.poptel.org.uk/womenww/Garment%20Report.pdf>.
- 34 Podle Ecowatch. Fast Fashion Is the Second Dirtiest Industry in the World. Dostupné z <http://ecowatch.com/2015/08/17/fast-fashion-second-dirtiest-industry/3>.
- 35 Podle Ecowatch. Fast Fashion Is the Second Dirtiest Industry in the World. Dostupné z <http://ecowatch.com/2015/08/17/fast-fashion-second-dirtiest-industry/3>. Překlad autorka.
- 36 Podle CIPS. Modern Slavery Act. Dostupné z <https://www.cips.org/Documents/Knowledge/Procurement-Topics-and-Skills/4-Sustainability-CSR-Ethics/Sustainable-and-Ethical-Procurement/Modern-Day-Slavery.pdf>.
- 37 Příkladem může být Sustainability Report firmy H&M za rok 2014. Podle Clean Clothes Campaign. H&M's sustainability promises will not deliver a living wage. Dostupné z <http://www.cleanclothes.org/news/press-releases/2015/04/09/h-ms-sustainability-promises-will-not-deliver-a-living-wage>.
- 38 Podle NaZemi. Prosím, sedřete nás z kůže. Dostupné z http://www.nazemi.cz/sites/default/files/letak_prac_podminky_140x148.pdf.
- 39 Podle Fair Wear Foundation. Dostupné z <http://www.fairwear.org/488/labour-standards/1.-employment-is-freely-chosen>.
- 40 Podle Entrepreneur. First Coffee, Now Fashion. Dostupné z <https://www.entrepreneur.com/article/229444>.
- 41 Podle FTLO. Fairtrade Textile Standard. Dostupné z http://www.fairtrade.net/fileadmin/user_upload/content/2009/standards/documents/generic-standards/TextileStandard_EN.pdf.
- 42 Podle FTLO. Fairtrade Standard for Fibre Crops for Small Producer Organizations and Traders. Dostupné z http://www.fairtrade.net/fileadmin/user_upload/content/2009/standards/documents/generic-standards/FibreCrops_SPO_EN.pdf.
- 43 Podle WFOT. Our Brand of Fair Trade. Dostupné z <http://wfto.com/standard-and-guarantee-system>.
- 44 Podle Špačková, Daněk. Důsledky globalizace oděvního průmyslu pro rozvojové země a iniciativy za jejich zmírnění. Dostupné z <http://stary.svetvnakupnimkosiku.cz/files/texty/fairtrade/dp-spackova.pdf>.

Použité obrázky:

1. Autor: Marissa Orton. Dostupné z <https://www.flickr.com/photos/28876688@N03/2697297072> pod licencií CC BY-SA 2.0.
2. Autor: CSIRO. Dostupné z <https://en.wikipedia.org/wiki/Cotton> pod licencií CC BY 3.0.
3. Autor: ASEF. Dostupné z <http://culture360.asef.org/wp-content/blogs.dir/1/files/2016/05/redress06-325.jpg> pod licencií CC BY-NC-SA 4.0.
4. Autor: World Bank. Dostupné z <http://blogs.worldbank.org/psd/files/psd/factory.jpeg>.
5. Autor: Aarong.
6. Autor: Justin Jin/SACOM. Dostupné z <http://sacom.hk/wp-content/uploads/2013/07/WOW-DISTRESSED-PRF6.pdf>.
7. Autor: Dhaka Tribune. Dostupné z <http://www.dhakatribune.com/business/2013/apr/24/businesses-request-end-disruptive-hartal>.
8. Autor: rijans. Dostupné z https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dhaka_Savar_Building_Collapse.jpg. pod licencií CC S-A. 2.0.
9. Autor: Maquila Solidarity Network. Dostupné z <http://en.archive.maquilasolidarity.org/node/1179> pod licencií CC BY-NC-SA 2.5 CA.
10. Autor: Claudio Montesano Casillas. Dostupné z <http://fashionrevolution.org/beyond-the-label/>.
11. Autor: Labour Behind the Label. Dostupné z <http://labourbehindthelabel.org/bangladeshsolidarityfund/> pod licencií CC BY 3.0.
12. Autor: Fashion Revolution. Dostupné z <http://fashionrevolution.org/wp-content/uploads/2015/11/Informal-Garment-Industry-2015-24A.jpg>.
13. Autor: Roing Snails. Dostupné z <http://rovingsnails.com/index.php/2014/06/14/searching-for-the-aral-sea-kazakhstan/> pod licencií CC BY-NC-ND 4.0.
14. Autor: Mike Beauregard. Dostupné z <https://www.flickr.com/photos/31856336@N03/5952951634> pod licencií CC BY 2.0.
15. Autor: BBC World Service. Dostupné z <http://flickrhivemind.net/User/bbcworldservice/Interesting#Banish>.
16. Autor: Labour Behind the Label. Dostupné z <http://labourbehindthelabel.org/the-women-who-make-your-clothes/> pod licencií CC BY 3.0.
17. Autor: tonlé.
18. Autor: Aarong.
19. Autor: Markéta Nešporová.
20. Autor: Clean Clothes Campaign/Daniel Auer. Dostupné z <http://www.cleanclothes.at/presse/rana-plaza-fabrikesturz-modemarken-bringen-entschadigungsfonds-notlage/>.
21. Autor: Global Mamas.
22. Autor: Mushmina.

Tento dokument byl realizován za finanční podpory Evropské unie. Obsah dokumentu je zcela na odpovědnosti NaZemi a jako takový nemůže být považován za stanovisko Evropské unie. Projekt byl podpořen i z prostředků Ministerstva zahraničních věcí ČR.

ČESKÁ REPUBLIKA
POMÁHÁ

